ISAAC ASIMOV

PROCEDEUL HOLMES-GINSCART

Traducerea: Mihai-Dan PAVELESCU
(publicată în Jurnalul SF Nr. 1/1992)

Pe Myron Ginscart nu l-am văzut niciodată modest. De fapt, de ce ar fi fost? Mike — aşa îi spunem cu toţii — deşi este Dr. Ginscart, laureatul Premiului Nobel — este un produs tipic al secolului douăzeci şi unu — este încrezător în forţele sale, aşa cum suntem cu toţii, şi are de ce să fie. Cunoaşte valoarea omenirii, a societăţii şi, în mare măsură, chiar pe a lui.

S-a născut la 1 ianuarie 2001, aşa că este de o vârstă cu secolul. Eu sunt cu zece ani mai tănăr şi tot atât de îndepărtat de secolul douăzeci.

— Mda, o repet din când în când. Toţi tinerii au pasiunile lor, iar a mea era un fel de curiozitate despre istoria omenirii, despre puţinul care se cunoaşte şi trebuie cunoscut. Dar eram curios. Mike m-a salvat din acele momente.

— Nu te juca, spunea el, fixând fetele care treceau spre slujbă, îmbrăcate în bikini, şi aplecându-se la răstimpuri, ca să aprecieze în mod judicios materialul, nu te juca cu trecutul. A! Istoria antică nu-i rea, nici cea medievală, dar când ajungi la naşterea tehnologiei, trebuie s-o laşi moartă. De acolo începe: murdărie şi perversiune. Eşti un om din veacul douăzeci şi unu. Fii liber! Respiră adânc aerul curat. Face minuni. Uită-te ce face pentru fata aceea din stânga ta. Era perfect adevărat. Respiraţia ei adâncă era superbă. Ah, ce zile măreţe erau acelea, când ştiinţa pulsa şi noi doi eram tineri, liberi şi gata să tragem lumea de coadă.

Mike era sigur că va face un lucru deosebit pentru ştiinţă, iar eu simţeam la fel. Era visul măreţ al tuturor în veacul tânăr şi glorios. Parcă o voce teribilă ne striga: „Înainte! Înainte! Nu priviţi înapoi!”.

Atitudinea aceasta o copiasem de la Paul Derrick, înţeleptul Californiei. E mort acum, dar a fost un om mare la

timpul lui şi merită să fie pomenit alături de numele meu. I-am fost student şi trebuie să recunosc că mi-a fost greu. În liceu, alesesem cu grijă acele cursuri care aveau cea mai puţină matematică şi cele mai multe fete, ajungând să brodez cu un talent surprinzător însă, trebuie să admit, eram slab la fizică. După considerabile reflecţii, mi-am dat seama că brodatul nu mă va ajuta să aduc ceva nou în tehnologia secolului douăzeci şi unu. Cererea pentru îmbunătăţirea brodatului era redusă şi-mi era clar că nu puteam ajunge în felul acesta la premiul Nobel. Aşa încât, am sărutat de adio fetele şi m-am alăturat seminarelor lui Derrick. La început înţelegeam puţin, dar am făcut tot posibilul să pun întrebări cu scopul de a-l ajuta pe Derrick să-şi demonstreze strălucirea şi, în consecinţă, am fost rapid avansat ca şef al clasei. Tot eu am fost şi ocazia celei mai mari descoperiri a lui Derrick.

Fuma tot timpul. Era un fumător inveterat şi mândru de asta, îşi scotea ţigara din gură şi o privea cu dragoste. Erau ţigări dintr-acelea cu nuduri de fete imprimate pe foiţa albă; dintotdeauna o pasiune a savanţilor.

— Imaginaţi-vă, ne spunea el în faimosul său curs despre Conceptele Tehnologice ale secolului douăzeci şi unu, cu cât am depăşit Vremurile Negre, fie numai şi în privinţa ţigărilor! Din ceea ce-a ajuns până la noi, ştim că în acel rău famat veac douăzeci, ţigările erau o sursă de boli şi de poluare a aerului. Evident, amănuntele nu sunt cunoscute şi nu cred că cineva se va deranja să le afle. Pe când acum, o ţigară eliberează în atmosferă ingrediente purificatoare, răspândeşte o aromă plăcută şi întăreşte sănătatea fumătorului. De fapt, n-are decât un singur neajuns. Bineînţeles, ştiam cu toţi la ce se referea. Îl văzusem deseori pe Derrick cu o buză băşicată, iar în ziua aceea avea o băşică proaspătă. Într-un fel, îi deforma vorbirea. Ca orice savant şi gânditor, era distras cu uşurinţă de fetele care treceau, şi în astfel de ocazii îşi introducea ţigara cu capătul greşit între buze. Inhala adânc şi ţigara se aprindea

spontan, cu partea aprinsă în gură. Nici nu mai ţin minte câţi profesori celebri am văzut în zilele acelea înfrerupându-şi convorbirea intimă cu vreo secretară şi scoţând un urlet, în timp ce o altă băşică apărea pe buză sau pe limbă. Într-o astfel de ocazie, am rostit ironic:

— Profesore Derrick, de ce nu scoateţi capătul-igni înainte de a pune ţigara în gură?

Era o răutate blândă şi, dacă îmi amintesc exact, am fost singurul care a râs. Deşi, imaginea sugerată de remarca mea era foarte amuzantă. Imaginaţi-vă o ţigară fără capătul-igni! Cum ar fi putut s-o fumeze?

— De ce nu? îşi îngustă ochii Derrick. Priviţi!

Scoase o ţigară în faţa clasei, o privi atent — erau specialităţile lui, cu fete în culori naturale, şi rupse capătul-igni. Îl ridică între două degete ale mâinii stângi şi repetă:

— Priviţi!

Puse restul ţigării în gură. Un fior ne cuprinse pe toţi, văzând din poziţia fetei că, în mod deliberat, introdusese ţigara cu capătul greşit în gură. Inhală adânc şi, evident, nu se întâmplă nimic.

— Ţigara care nu dă arsuri, spuse el.

— Dar n-o puteţi aprinde, am intervenit eu.

— Oare? făcu Derrick şi, zâmbind, lipi capătul-igni de ţigară.

Ne-am ţinut respiraţia cu toţii. Era într-adevăr o sclipire de geniu, căci capătul-igni avea să aprindă acum acea parte a ţigării care nu se găsea în gură.

Derrick inhală adânc şi capătul-igni se aprinse, aprinzând vârful ţigării... şi buricele degetelor sale. Cu un urlet, îl azvârli şi, desigur, clasa izbucni în râs, de data asta un râs plin de uşurare.

A fost un ghinion uriaş pentru mine. Deoarece eu sugerasem mizerabila demonstraţie, am fost eliminat pentru totdeauna de la curs. Evident, a fost ceva neloial, deoarece datorită mie a putut Derrick câştiga premiul Nobel, deşi niciunul dintre noi nu ne-am dat seama atunci.

Vedeţi, hohotele de râs l-au ambiţionat pe Derrick. Era hotărât să rezolve problema „ţigărilor-fără-arsuri”. Pentru asta, şi-a aplecat mintea lui uriaşă asupra problemei, reducând la cinci săptămâni numărul serilor petrecute cu fete — lucru nemaiauzit la un savant, deşi el era un ascet notoriu.

În mai puţin de un an, a găsit răspunsul. Evident, acum când s-a terminat, pare un lucru banal, dar vă asigur că în momentul acela a uluit lumea ştiinţei. Toată chestia era să separi capătul-igni de ţigară şi apoi să utilizezi un mijloc sigur cu care să poţi manevra capătul-igni. Luni de zile, Derrick a experimentat cu diverse mărimi şi forme de mânere.

În cele din urmă s-a hotărât asupra unui băţ subţire de lemn ca fiind ideal pentru scopul urmărit. Deoarece era dificil să menţii în echilibru capătul-igni pe băţ, el a înlăturat tutunul şi hârtia şi şi-a folosit chimicalele cu care fuseseră impregnate. Aceste chimicale le-a aplicat pe vârful beţişorului. A pierdut mult timp la început, încercând să scobească băţul aşa încât să se poată aspira sau sufla aer prin el, pentru a aprinde substanţele chimice. Focul rezultat putea atunci să fie aplicat ţigării. Totuşi, asta reînvia problema iniţială. Dacă cineva ţinea capătul greşit al ţigării în mână?

Derrick a avut atunci ideea genială. Ajungea doar să creşti temperatura chimicalelor prin frecare, deplasând capătul băţului pe o suprafaţă aspră. Lucrul acesta era absolut lipsit de riscuri, deoarece, dacă în timp ce sărutai, părinteşte, pe buze o studentă — eveniment specific vieţii oricărui savant —, frecai capătul greşit al băţului de o suprafaţă aspră, nu se întâmpla nimic. Era un mecanism absolut sigur.

Descoperirea a zguduit lumea. Cine, în ziua de astăzi, nu are asupra lui pachetul de aşchii-igni, care pot fi întotdeauna aprinse fără riscuri, astfel încât ziua buzelor băşicate e dusă pe vecie? Evident, această invenţie nu

valorează nici cât un chibrit, pe lângă celelalte uriaşe descoperiri ale acestui secol; de aceea s-a şi sugerat ca aşchiile-igni să fie numite „chibrituri”. În momentul de faţă, denumirea câştigă teren.

Aproape imediat, în aplauzele întregii lumi, Derrick a primit Premiul Nobel pentru Fizică.

M-am reîntors atunci şi am încercat să mă reînscriu la cursul lui, explicând că fără mine n-ar fi obţinut niciodată Premiul Nobel. M-a dat afară cu cuvinte grele, ameninţând să-mi bage o aşchie-igni sub nas. După aceea, singura mea ambiţie a fost să câştig şi eu un premiu Nobel, care să întunece descoperirea lui Derrick. Eu, John Holmes, aveam să-i arăt ce pot.

Dar cum? Cum?

Am reuşit să obţin o bursă în Anglia, în scopul de-a studia ajururile[1] din Lancashire, dar, odată ajuns acolo, am tras toate sforile să ajung la Cambridge, cu faimoasele sale studente şi celebrul Institut Tehnologic Chumley-Maudlin.

Studentele erau prietenoase şi exotice, şi am petrecut multe seri ajutându-le să-şi strângă corsetele. Mulţi dintre savanţii de la Cambridge erau şocaţi de drumul inutil pe care-l apucasem şi încercară să mă aducă la calea dreaptă a ajururilor, însă eu am urmat bătrâna Prima Lege a Cercetării Ştiinţifice: „Ce câştig am eu de aici?” şi-am rămas ferm pe poziţie.

Totuşi, Mike Ginscart, urmărindu-mă adeseori la lucru, a prins repede secretele meseriei şi mi s-a alăturat.

— Ăsta-i talentul meu, zicea el cu o încântătoare lipsă de modestie. Am aptitudini înăscute în direcţia asta.

Era omul meu! În clipa aceea mi-am dat seama că el mă va duce la Premiul Nobel. Rămânea doar să ne alegem

[1] Nota Editurii electronice Equinox: AJÚR, ajururi, s.n. 1. Broderie pe o ţesătură obţinută prin scoaterea firelor din urzeală sau din bătătură; rărituri cu scop decorativ de-a lungul unei ţesături. 2. Tricou cu găurele obţinute în timpul tricotării. – Din fr. ajour. (Dicţionarul explicativ al limbii române).

domeniul care să ne convină. Timp de un an, asocierea noastră n-a descoperit nimic, cu excepţia a una sau două brunete focoase; apoi, într-o bună zi, i-am spus într-o doară:

— Acum îmi dau seama, Mike, că ochii tăi sunt extraordinar de limpezi. Eşti singurul din universitate care n-are ochii injectaţi.

— E simplu, mi-a răspuns el. Nu mă uit niciodată la microfilme. Sunt o pacoste.

— Da?

— Nu ţi-am spus niciodată? O expresie încruntată îi apăru pe chip şi se strâmbă dureros. În mod clar, activasem o amintire greu de suportat. Priveam odată un microfilm, continuă el, şi eram, bineînţeles, cu capul complet introdus în vizor. În timpul ăsta a trecut o fată nemaipomenită care câştigase în ultimii doi ani titlul de Miss — iar eu n-am văzut-o. Mai târziu, mi-a povestit Tancred Huli, ginecologul... Ticălosul a petrecut trei nopţi cu ea, explicându-i că-i face un control fizic general. Avea şi fotografii drept dovezi şi a stârnit senzaţie în Cambridge. Buzele lui Mike tremurau.

— De atunci, reluă el cu o voce stinsă, suferindă, n-am putut să mă mai uit la un microfilm.

Era să leşin de inspiraţia care îmi venise.

— Mike, am rostit eu, n-ar putea exista un mod în care microfilmele să fie vizionate mai simplu? Filmele sunt acoperite cu tipăritură microscopică. Tipăritura trebuie mărită pentru a o citi. Asta înseamnă să stai aplecat peste un ecran imobil, sau să-ţi introduci capul în vizor. Dar..., şi abia puteam vorbi de surescitare, ce-ar fi dacă materialul de pe film ar fi mărit într-atât încât să poată fi văzut cu ochiul liber, iar apoi s-ar fotografia textul mărit? Ai putea purta fotografia cu tine şi să te uiţi la ea când doreşti. În felul ăsta, dacă o fată ar trece pe lângă tine, ţi-ar lua numai o clipă să ridici capul. Fotografia nu se compară cu vizorul!

— Hmmm, făcu Mike gânditor. Aproape că-i puteam vedea mintea sa uriaşă analizând fiecare aspect al

subiectului. Într-adevăr, încuviinţă, ai putea scăpa de obsesia fetelor pierdute şi, ca un aspect secundar, ar preveni congestionarea ochilor. Ah, dar stai puţin, tot ce ai avea ar fi cinci-şase sute de cuvinte pe care ai izbuti să le parcurgi în mai puţin de o zi. Şi apoi?

Era fascinant să-l vezi cum depistează imediat slăbiciunea ideii. Pentru un moment, am rămas blocat. Nu mă gândisem la asta. După aceea am rostit:

— Poate că se pot face serii de fotografii, pe care să le ţii apoi în succesiune. Evident, ar fi mai dificil de transportat. Să vedem...

Creierul lui Mike continua să funcţioneze. Se lăsă pe spate în scaun, închise ochii, se îndreptă brusc şi privi de jur împrejur ca să se asigure că nu era nicio fată în preajmă, apoi închise ochii la loc.

— Nu există îndoială, reluă el, că fotografierea şi mărirea sunt posibile. Dacă un întreg microfilm e fotografiat şi mărit atât cât să poată fi citit cu ochiul liber, seria de fotografii rezultate ar acoperi o suprafaţă de...

Aici îşi scoase faimosul calculator de buzunar, proiectat de el însuşi, al cărui ecran etala, în momentele de pauză, o blondă planturoasă. Lucră atent:

—... o suprafaţă de cel puţin cincizeci de metri pătraţi. Ar trebui să folosim o foaie de cinci metri pe zece şi să te târăşti pe ea.

— Ar fi posibil, am murmurat eu.

— Lipsit de demnitate pentru un savant, decât dacă, bineînţeles, nu explică ceva unei studente. Şi chiar atunci, ea ar putea fi interesată să citească cele arătate şi asta ar strica totul.

Aici ne dăduse gata pe amândoi. Simţeam că era rost de un material pentru Premiul Nobel. Filmele aveau calitatea compactizării, dar asta era tot. Ah, dacă ai fi putut împături o coală de hârtie de cinci metri pe zece! Nu ţi-ar mai fi trebuit echipament electronic ca s-o parcurgi. Ai fi putut citi orice doreai din ea. Puteai merge înainte şi înapoi fără să

mai manipulezi comenzi. Ajungea doar să-ţi mişti ochii. Ideea era teribil de incitantă. Avansul tehnologic rezultat din folosirea muşchilor oculari

În locul echipamentului costisitor era enorm. Mike demostră imediat că privitul înainte şi înapoi pe o coală de hârtie dezvoltă muşchii oculari şi înzestrează un savant mai bine în importanta sarcină de-a observa parada feminină. Rămânea doar de găsit mijlocul cel mai bun de-a face transportabilă o coală uriaşă de hârtie.

Pentru a învăţa tehnicile de pliat, am urmat un curs de topologie şi am petrecut multe seri cu vreo prietenă încercând să descoperim alte căi de împăturit. Începeam din capetele opuse ale colii de hârtie şi, pe măsură ce împătuream, ne apropiam mai mult şi tot mai mult, până când ajungeam faţă în faţă, gâfâind şi transpirând de epuizarea fizică şi mintală. Rezultatele erau extraordinar de excitante, însă împăturitul nu era prea bun. Cum regretam că nu studiasem prea mult matematica! Am ajuns să mă iau până şi de Prunella Plug, menajera noastră, care împăturea cearceafurile de la pat cu aplomb şi demnitate. Totuşi, n-a vrut să-mi destăinuiască secretul. Aş fi putut să-i spun ce voiam de fapt cu pliatul, dar nu doream s-o las să afle. Voiam să împart Premiul Nobel cu cât mai puţini oameni. Faimoasa frază a marelui savant, Lordul Clinchmore: „Să ştiţi că nu mă ocup de ştiinţă din motive de sănătate”, îmi răsuna în minte.

Într-o dimineaţă am crezut că aveam ideea. Ah, cât de aţâţat eram! Trebuia să-l găsesc pe Mike, pentru că doar ascuţitul lui spirit analitic îmi putea spune dacă existau lacune. În cele din urmă, l-am descoperit într-o cameră de hotel, dar era extrem de concentrat asupra unei tinere doamne — sau boarfă, ca să folosesc termenul ştiinţific.

Am ciocănit în uşa încuiată, până când a ieşit afară, dintr-un motiv oarecare, destul de enervat, rostind:

— La naiba, Jack, nu poţi întrerupe în felul ăsta cercetarea.

Mike era un savant dedicat meseriei.

— Fii atent, i-am spus. Ne gândeam în termenii a două dimensiuni. Ce-ar fi să încercăm cu o singură dimensiune?

— Cum adică o dimensiune?

— Ia fotografiile şi pune-le una după alta într-o singură linie!

— Ar avea zeci de metri lungime. Socoti cu degetul pe abdomenul colegei sale şi l-am urmărit îndeaproape, ca să fiu sigur că nu face greşeli. Ar fi în jur de şaptezeci de metri, zise în cele din urmă. Nu-i nici o afacere.

— Dar nu trebuie să împătureşti, i-am spus. Răsuceşti. Pui un capăt pe un băţ şi celălalt pe altul. Apoi le rulezi la un loc!

— Dumnezeule, exclamă Mike. Cred c-am dat lovitura.

Totuşi, în aceeaşi zi a căzut bomba. Un profesor din America aduse ultimele noutăţi. Se zvonea, spunea el, că Paul Derrick lucra la problema unui film neelectronic. Profesorul nu prea avea idee ce putea însemna asta, dar noi ştiam şi-am îngheţat.

— A auzit pesemne cu ce ne ocupăm noi aici, am spus eu. Trebuie să i-o luăm înainte.

Şi ce n-am făcut! Am fotografiat noi înşine, am lipit fotografiile unele de altele, le-am rulat pe nişte vergele... Era o muncă de o complexitate şi delicateţe inimaginabilă, la care ar fi trebuit folosiţi meşteşugari talentaţi, însă doream să nu permitem nimănui să vadă ce făceam. Am reuşit, în cele din urmă, dar Mike era nesigur.

— Nu cred că-i într-adevăr practic, spuse el. Dacă doreşti să cauţi un pasaj anumit din film, trebuie să rulezi, şi să rulezi, şi să rulezi, într-o direcţie sau cealaltă. Îţi obosesc încheieturile mâinilor.

Asta era însă tot ce aveam. Voiam să comunic descoperirea, dar Mike s-a opus.

— Lasă să vedem ce-a făcut Derrick, zise el.

— Dacă a făcut la fel, înseamnă că ne-a luat-o înainte.

Mike clătină din cap.

— Dacă are numai atâta, nu contează. Cu asta n-o să obţină Premiul Nobel. Nu-i suficient de bună. O simt aici.

Îşi puse mâna pe buzunarul cămăşii cu atâta sinceritate încât nu l-am contrazis. Mike era un mare savant, iar un mare savant simte ce va obţine Premiul Nobel şi ce nu.

Derrick şi-a anunţat descoperirea, dar avea o lacună atât de mare încât ar fi descoperit-o îndată orice elev. Filmul său neelectric era pur şi simplu foaia noastră bidimensională, însă nu făcuse nici măcar efortul de a o împături. Era pur şi simplu atârnată de un perete. De tavan fusese prinsă o scară mobilă prin intermediul unei şine. Pe scară se căţără o studentă a lui Derrick şi citi cu voce tare în microfoane.

Toţi făcură: ooo! şi aaa! la vederea cuiva citind cu ochiul liber, dar Mike, privind la televizor, se plesni amuzat peste genunchi.

— Idiotul, spuse el. Ce-o să se facă cei care au acrofobie?

Bineînţeles! Sărea în ochi, odată ce Mike o arătase; cei cărora le era teamă de înălţimi nu puteau citi cu sistemul lui Derrick.

L-am apucat însă pe Mike de mână şi i-am spus:

— Stai puţin, Mike. Or să râdă toţi de Derrick şi asta este periculos. Derrick se va simţi umilit şi-şi va concentra fiecare celulă a uriaşului său creier asupra proiectului. Atunci îl va putea rezolva în câteva săptămîni. Noi trebuie să fim primii.

Mike a redevenit serios.

— Ai dreptate, Jack, făcu el. Să mergem în oraş. O fată sau două ne vor ajuta să ne gândim.

Aşa am şi făcut, iar în dimineaţa următoare ne-am gîndit la alte lucruri şi ne-am întors la treabă. Îmi amintesc că mă plimbam înainte şi înapoi, murmurînd:

— Am încercat aceea, ochii mi-au căzut pe cămaşa lui Mike, cu nudul de pe buzunar atât de naturalist brodat, încât zonele strategice erau distinct reliefate.

— Dumnezeule, am rostit, n-am încercat cu trei dimensiuni!

Am plecat zbierând după Mike. De data asta eram sigur că rezolvasem problema şi abia răsuflăm, aşteptîndu-i verdictul. M-a privit cu ochi scânteietori.

— Asta-i, a făcut el.

Pare atât de simplu, privind retrospectiv. Pur şi simplu, am pus fotografiile una peste alta, într-un teanc. Teancul putea fi ţinut laolaltă prin mai multe procedee. De exemplu, se putea capsa. După aceea, Mike a venit cu ideea să-l punem între două cartoane rigide, pentru a proteja fotografiile.

Peste o lună am făcut publică descoperirea. Lumea întreagă a sărit în sus şi toţi au ştiut că următorul premiu Nobel pentru fizică avea să fie al nostru. Derrick, ca să-i facem dreptate, ne-a felicitat şi a spus:

— Acum, lumea poate citi fără aparatură electonică, doar cu ochiul liber, graţie procedeului Holmes-Ginscart. Îi felicit pentru descoperirea lor pe cei doi mizerabili şobolani.

Asta era într-adevăr un compliment!

În ziua de azi, procedeul Holmes-Ginscart a devenit ceva familiar în toate casele. Popularitatea lui este atât de mare încât, după numele lui, Mike a fost poreclit „carte” şi-un număr tot mai mare de oameni s-a obişnuit cu numele ăsta.

Astfel, în clipa de faţă sunt deţinător al Premiului Nobel şi am un contract pentru o carte descriind amănuntele intime ale descoperirii, cu un avans de un sfert de milion de dolari. Asta e tot ce-mi trebuia. Savanţii sunt nişte fiinţe cu suflete simple şi, odată ce au faimă, bani şi fete, nu le mai trebuie altceva.

- sfârşit -